

Валентина Чернобук

викладач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Повномасштабне російське вторгнення внесло значні корективи до життя українців. Значна кількість людей були змушені змінити свої плани, цілі та й загалом повністю свій ритм життя. Багато хто із оточуючих був змушений залишити повсякденні турботи на потім, щоб просто зберегти своє життя та виїхати до іншого регіону або навіть держави. Вторгнення, яке забрало безліч життів та зламало не одну людську долю, перевернуло світ українця з ніг на голову. Дорослі та молодь майже протягом всього року намагаються прожити кожен день із вірою в майбутнє та мир, однак найважче залишається дітям. Нажаль, в сучасних реаліях діти прямують до садочків з тривожними рюкзаками, знають звук тривоги і чітко розуміють, що при її звучанні робити. Так не повинно бути, однак це реалії сьогодення. Дитинство обпалене війною, так можна назвати сучасність українських дітей.

Наша держава зараз потребує допомоги та підтримки, частина її перебуває під окупацією і не має жодних гарантій того, що з людьми, які перебувають на території Донецької, Луганської або Запорізької областей перебувають в безпеці. В більшості випадків люди залишались на окупованих територіях із-за об'єктивних підстав, таких як неможливості виїхати, мали родичів, яких не можливо транспортувати тощо. Так, звичайні українські сім'ї стали заручниками у власному домі. Діти, які залишилися на окупованих територіях ростуть, проте чи захищені їх права, чи не порушуються їхні інтереси ніхто не має такої інформації. Аналізуючи інформацію, яка надана на офіційній сторінці Офісу Генерального прокурора, можна дійти висновку, що чимала кількість дітей була депортована 16222 особи, або зниклі станом на 05 лютого 2023 року. З цього можна дійти висновку, що діти як ніхто інший потребують захисту своїх прав в сучасних сумних реаліях нашого сьогодення.

Проблеми захисту прав дітей були та завжди залишаються актуальною темою. Її опрацюванням та вивченням займається чимале коло вітчизняних вчених, серед яких можна назвати таких як Демиденко В.О., Карпачова Н.І., Камінська Н.В., Лутковська В.В., Катеринчук К.В., Михайлина Т.В., Щebetун І.С., Бущенко А.П..

Захист прав дитини на окупованій території варто розглядати не лише з правового закріплення, а й з точки зору практичного застосування норм, які передбачені тим або іншим актом. Для того, щоб визначити особливості

зазначеного проблемного питання, варто спочатку звернути увагу на положення Конвенції про права дитини. Так в статті 3 зазначеного документа зазначено, що Держави-учасниці зобов'язані забезпечити дитині такий захист та піклування, які необхідні для її благополуччя. Всі держави, які ратифікували, зазначену Конвенцію зобов'язані виконувати та дотримуватися абсолютно всіх її положень. Країна-агресор також ратифікувала зазначений документ, однак враховуючи безліч новин не дотримується її положень, а саме положень статті 6, щодо гарантування дітям захисту їх здоров'я та життя та щодо можливості вибору дитиною громадянства – стаття 8 Конвенції про права дитини[1]. Як бачимо, перебування дітей на окупованій території призводить до порушення їхніх гарантованих прав.

Захист прав дитини полягає в тому, що гарантовані можливості закріплені не лише в законодавстві, а й можуть бути захищені в будь-яких реаліях. Право дитини є найвищою цінністю для кожної держави, а у випадку окупації, повинно бути не порушено країною-агресором. Зазначене питання було висвітлено в науковій праці Щebetуна І.С. та Михайліної Т.В., вчені звернули увагу на тому, як саме закріплений статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, в сучасному українському законодавстві, та зазначили, що наразі воно потребує конкретизації, адже наявні приклади того, що дитина може бути не лише постраждалою, а й залученою у збройний конфлікт, наприклад виконувала завдання військових, що пов'язані із несенням служби тощо[4,с.35]. На окупованій території дітей також можуть залучати до облаштування блокпостів тощо, тому варто враховувати і такі ситуації, адже в такому випадку дитини в страху за життя рідних та своє може надавати допомогу окупантам тощо.

Варто зазначити досить важливий момент, на якому акцентували увагу Катеринчук К.В. та Бортняк К.В. в своїй науковій роботі, а саме щодо правового режиму тимчасово окупованої території. Вчені звернули увагу, що такий режим передбачає особливий порядок забезпечення прав та свобод громадян України, які проживають на такій території [5,с.15]. В цьому випадку особливого значення набуває питання дотримання та забезпечення прав та свобод населення, в тому числі і дітей. Задля врегулювання зазначеного моменту, в законодавстві нашої держави наявні різноманітні закони та нормативно-правові акти. Для прикладу, можна зазначити Закон України «Про охорону дитинства». Відповідно до статті 1 зазначеного вище закону, дитина отримує статус такої, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, в тому випадку, якщо зазначала фізичного, сексуального або психологічного насильства [2]. Проживання дитини на окупованій території відноситься до психологічного насильства, тому особа, яка не досягнула 18-років та перебувала під окупацією має право на отримання зазначеного вище статусу та отримання відповідних пільг на території держави Україна.

Досить вдало було проаналізовано питання прав захисту дитини в науковому виданні за загальною редакцією Буценка А.П.. Ряд науковців провели аналіз становища освіти та вплив війни на сході України з 2014 року на дітей. Було проведено дослідження щодо закріплення права дитини, яка отримала освіту на окупованій території. Так в тому випадку, коли у дитини наявний «документ» про базову середню освіту, що виданий окупаційною «владою», вона може бути зарахована лише до основної української школи в подальшому, на відміну від тих дітей, що мають такий документ державного зразка та можуть бути зараховані до старшої школи [3,с.55]. Таким чином, можемо побачити, що дитина перебуваючи під окупацією не може реалізувати в повному обсязі право на освіту.

З проведеного аналізу різноманітних наукових позицій та законодавчих положень, можна прийти до висновку, що сучасне українське законодавство досить добре закріпило особливості правового статусу дитини, яка перебуває на окупованій території. Права дитини закріплені не лише міжнародними документами, які визначені багатьма країнами світу, а й на національному рівні. Більшість випадків проживання дитини на окупованій території залишається поза увагою, тому варто приділити увагу тому, в якому стані перебуває дитина після деокупації або переїзду із окупованої території на територію держави, так для цього необхідно закріпити в законодавстві положення щодо надання як матеріальної, так і моральної підтримки таким дітям, зазначений момент допоможе в подальшому адаптуватися до змін та вирівняти психологічний фон дитини.

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата відвідування 07.02.2023).

2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III. URL: <http://surl.li/mgo0> (дата відвідування 07.02.2023).

3. Дитинство підприцілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України. За ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 82 с.

4. Щебетун І.С., Михайліна Т.В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. Політичне життя. 2019. № 2. С. 33-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2019_2_8 (дата відвідування 07.02.2023).

5. Катеринчук К.В., Бортняк К.В. Проблеми захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 33(72). №1. 2022. С.14-18. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/3.pdf (дата відвідування 07.02.2023).